

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CONSORTIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea de Stat “Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Cahul (USCh), Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți (USARB)

Cu titlu de manuscris
CZU: 373.5.015.3:811.512.165`271.16(043.2)

COCEANJI NADEJDA

BAZELE PSIHOLOGICE ȘI PEDAGOGICE ALE
DEZVOLTĂRII VORBIRII ÎN LIMBA GĂGĂUZĂ ALE
ELEVILOR CLASELOR a V-a – a IX-a

SPECIALITATEA 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației

CHIȘINĂU, 2026

**Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Științe Umaniste și ale Educației,
Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova**

Conducător științific:

REPIDA Tatiana, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Membrii Comisiei de îndrumare:

1. GUȚU Vladimir, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
2. GORAȘ-POSTICĂ Viorica, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
3. ȘEVCIUC Maia, doctor în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Componența Comisiei de doctorat, aprobată de Consiliul Academic al USM (proces-verbal nr.2 din data 24 decembrie 2025):

1. BODRUG-LUNGU Valentina, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *președinte*;
2. REPIDA Tatiana, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *conducător științific*;
3. GUȚU Vladimir, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *referent oficial*;
4. IANIOGLO Maria, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat – *referent oficial*;
5. BANCOVA Ivanna, doctor în științe filologice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat – *referent oficial*.

Susținerea va avea loc pe **16 februarie 2026, ora 11:00**, în sala 505, blocul 3 a USM, în ședința **Comisiei de doctorat** a Universității de Stat din Moldova, adresa: str. M.Kogălniceanu, 65A, Chișinău, MD-2009.

Teza de doctorat și rezumatele pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova (<https://usm.md/>) și pe site-ul web al Agenției Naționale pentru Asigurarea Calității în Educație și Cercetare – ANACEC (<https://www.anacec.md/>).

Rezumatul a fost trimis la data de **14 ianuarie 2026**.

Președintele Comisiei de doctorat:

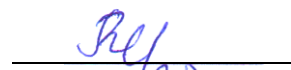
BODRUG-LUNGU Valentina,
doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

semnătură

Conducător științific:

REPIDA Tatiana,
doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar

semnătură

Autor:

COCEANJI Nadejda

semnătură

© COCEANJI Nadejda, 2026

CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	8
Concluzii generale și recomandări.....	22
Bibliografie.....	25
Lista publicațiilor la tema tezei.....	27
Adnotare (în limbile rusă, română și engleză).....	30

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și nivelul de elaborare al problemei. Această cercetare se bazează pe recomandările Consiliului Europei și se bazează pe unul dintre elementele cheie ale angajamentelor Republicii Moldova în domeniul drepturilor omului, în contextul integrării europene și anume educația multilingvă, bazată atât pe dreptul general la educație, cât și pe drepturile specifice ale minorităților lingvistice.

În Republica Moldova, educația este o prioritate națională, fiind principalul factor în promovarea valorilor democratice, asigurarea drepturilor omului și civile, dezvoltarea capitalului uman, formarea conștiinței de sine și a identității naționale, implementarea aspirațiilor de integrare europeană, jucând un rol major în crearea premiselor pentru o dezvoltare umană durabilă și construirea unei societăți bazate pe cunoaștere.

Dezvoltarea aspectelor național-etnice și a abordărilor multiculturale în educație în Republica Moldova este direct legată de accentul pus pe studiul limbilor materne.

Studiul și dezvoltarea limbii găgăuze în mediul educațional modern din UTA Găgăuzia necesită o abordare sistematică. Relevanța studiului se datorează contradicțiilor dintre necesitatea păstrării limbii materne și lipsa unei baze metodologice suficiente care să vizeze dezvoltarea abilităților de comunicare la școlari. Tema aleasă are o semnificație socială, pedagogică și culturală, promovând popularizarea limbii găgăuze ca element important al identității naționale.

Rezultatele observațiilor privind dezvoltarea limbii găgăuze și capacitatea de a purta un dialog între elevii din clasele 5-9 ale școlilor din UTA Găgăuzia indică faptul că școlarii stăpânesc adesea limba găgăuză în contextul procesului educațional, dar aplică ineficient aceste cunoștințe în diverse domenii ale comunicării, ceea ce le afectează puterea de convingere și adecvarea vorbirii orale în situații de zi cu zi.

Pentru a obține cea mai mare eficiență și eficacitate a educației lingvistice, este necesar să se studieze fundamentele psihologice și pedagogice ale dezvoltării vorbirii în limba maternă și să se dezvolte un concept pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice). De asemenea, trebuie menționat că, la elaborarea recomandărilor practice, ar trebui să se acorde prioritate unui astfel de model de predare a vorbirii dialogice coerente, care, împreună cu dezvoltarea motivației pentru învățare, ar permite utilizarea limbajului ca mijloc de comunicare în toate domeniile vieții.

Cu toate acestea, până în prezent nu a existat niciun studiu dedicat fundamentării teoretice și metodologice a modelului de dezvoltare a vorbirii și a sistemului didactic de predare a vorbirii dialogice în limba găgăuză. În același timp, practica arată că profesorii întâmpină dificultăți semnificative în dezvoltarea abilităților de vorbire coerentă (nivelul vorbirii dialogice) la elevii din clasele 5-9, din cauza caracteristicilor menționate mai sus.

Întrucât în ultimul deceniu al secolului trecut exista deja o tendință clară de a considera limba și de a preda disciplinele lingvistice prin activitatea de vorbire, dezvoltatorii de produse curriculare stabilesc o focalizare comunicativ-pragmatică a disciplinei academice „Limba și literatura găgăuză”, ceea ce a determinat atât cercetarea teoretică, cât și dezvoltarea unui sistem/model metodologic pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză în ciclul gimnazial al învățământului general.

Actualitatea acestui studiu se datorează unei serii de contradicții inerente teoriei și practicii moderne de predare/ studiere a limbii materne (găgăuze) între:

- nevoile obiective de dezvoltare a fundamentelor psihologice, pedagogice și linguodidactice pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză (conceptul, clasificarea sistemului de exerciții, tehnologiile, metodele de formare a competențelor comunicative în predarea vorbirii dialogice) și lipsa cercetărilor speciale în acest domeniu;

- necesitatea revizuirii conținutului instruirii în dezvoltarea competenței comunicative a elevilor în procesul de predare a limbii găgăuze în ciclul gimnazial al învățământului general.

Căutarea unor modalități de rezolvare a contradicțiilor identificate ne-a permis să formulăm **principalele probleme** de cercetare:

- ✓ insuficiența dezvoltării fundamentelor psihologice și pedagogice pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză în școlile cu componentă etnoculturală găgăuză și absența unui concept pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză în ciclul gimnazial al învățământului general;
- ✓ lipsa dezvoltării metodologiei de predare a vorbirii dialogice în limba găgăuză bazată pe formarea competențelor comunicative specifice în limba găgăuză în rândul elevilor din clasele 5-9, având în vedere semnificația practică și formarea nevoii de comunicare și absența unui model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) la nivelul gimnazial.

În studiul nostru, problema este înțeleasă: în sens larg, ca o problemă teoretică și practică complexă ce necesită studiu și rezolvare, în sens îngust, ca o situație de discrepanță între dorit și existent.

Obiectul acestui studiu este procesul de predare și dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză în rândul elevilor din clasele 5-9 la disciplina „Limba și literatura găgăuză”, iar **subiectul** este sistemul de predare (nivelul vorbirii dialogice) în limba găgăuză elevilor din clasele 5-9.

Scopul cercetării: fundamentarea bazelor psihologice și pedagogice de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) la elevii din clasele 5-9. Scopul, obiectul și subiectul studiului au determinat formularea următoarelor **obiective** interconectate:

1. Studiarea literaturii psihologice, pedagogice, linguodidactice și metodologice privind problema de cercetare, fundamentarea premiselor linguodidactice pentru dezvoltarea vorbirii;
2. Analiza situației actuale a predării limbii găgăuze: analiza curriculumului, manualelor, experienței pedagogice, determinarea condițiilor mediului social;
3. Dezvoltarea unui concept de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză, crearea unui model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) și formarea competențelor comunicative ale elevilor din clasele 5-9;
4. Realizarea unui experiment pedagogic pentru testarea conceptului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză și evaluarea eficacității abordărilor prezentate privind aplicarea modelului elaborat.

Ipoteza cercetării: *Dacă* procesul de predare a vorbirii dialogice este construit pe baza unui concept fundamentat științific despre dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză și a selecției conținutului didactic/modelului de dezvoltare a vorbirii, bazat pe texte artistice cu o anumită temă, material lingvistic relevant și situații de vorbire educațională apropiate de cele naturale, **acest lucru va permite** formarea și dezvoltarea unor competențe comunicative specifice (nivelul vorbirii dialogice) la elevii din clasele a V-a-a IX-a la lecțiile la disciplina „Limba și literatura găgăuză”, pentru a crește motivația și dorința elevilor de a comunica în limba maternă și de a utiliza dialogul

în limba găgăuză în mediul social de comunicare.

Cadrul epistemologic al cercetării se constituie din prevederile fundamentale: teoriile relației, aspectul genetic al limbajului și gândirii (J. Piaget), teoriile unității conștiinței și activității (S. Rubinstein, A. Leontiev); teoriile relației dintre învățare și dezvoltare (L. Vygotsky); teoriile managementului procesului de achiziție a cunoștințelor (P. Galperin, N. Talyzina); cercetări asupra problemei abordării învățării bazate pe competențe (E. Bystrova, S. Lvova, V. Kapinos, V. Guțu).

Baza lingvistică a studiului a fost reprezentată de lucrările cercetătorilor turcologi N. Baskakov, V. Radlov, N. Dmitrieva, L. Pokrovskaya, precum și de lucrările filologilor găgăuzi G. Gaidarzhi, D. Tanasoglu, N. Baboglo, E. Kolts, I. Drona, I. Bankova, care au permis analiza și evidențierea trăsăturilor limbii găgăuze în textul temei studiate.

Baza metodologică a tezei o constituie și lucrările metodiștilor și cercetătorilor: S. Cristea, L. Șoitu, I. Pânișoară, I. Vereshchagina, I. Zimnya, E. Passov, N. Gez, A. Mirolubov și alții. Înțelegerea științifică și teoretică a problemelor comunicării lingvistice și dezvoltării vorbirii a fost facilitată și de lucrări în domeniul metodologiei:

- a) Limba română ca limbă maternă și non-maternă - A. Crișan, A. Ghicov, Vl. Guțu, T. Cazacu, S. Posternac, A. Barbăneagră, A. Popovici, V. Goraș-Postică, T. Callo, V. Popova și alții;
- b) Predarea limbii ruse în școlile din Republica Moldova: B. Shilovskiy, E. Novak, L. Petrenco, A. Prigorskaya, O. Borodaeva, G. Drozd și alții;
- c) Problemele individuale legate de fundamentele lingvistice ale predării limbii materne elevilor găgăuzi sunt analizate în lucrările lui G. Gaidarzhi, V. Kotenko, V. Sycheva, D. Tanasoglu, M. Chumachenko, P. Chebotar, V. Sirf, S. Bulgar, L. Cimpoeș, I. Bankova, E. Soroceanu și G. Karanfil.

Metode de cercetare. În procesul de elaborare a tezei au fost utilizate următoarele **metode de cercetare**:

1. *Teoretice* (analiza literaturii psihologice, pedagogice, linguodidactice și metodologice pe tema cercetării);
2. *Sociologico-pedagogice* (identificarea factorilor sociali care influențează procesul de însușire a limbii materne a copiilor găgăuzi):
 - analiza curriculumului disciplinei academice și a manualelor la disciplina „Limba și literatura găgăuză” pentru clasele 5-9 în contextul temei studiate;
 - analiza experienței pedagogice avansate a profesorilor de limba și literatura găgăuză din clasele 5-9 din regiune pe tema cercetării;
 - efectuarea de observații privind dezvoltarea abilităților de vorbire orală a elevilor, identificarea celor mai tipice erori în construirea unui enunț dialogic;
 - efectuarea unui sondaj în rândul profesorilor, părinților și elevilor pentru a identifica cele mai presante probleme ale predării limbii găgăuze;
3. *Experimentale*;
4. *Statistice*.

Cadrul principal de cercetare include: fundamentele psihologice și pedagogice ale dezvoltării vorbirii în ciclul gimnazial, Conceptul dezvoltării vorbirii în limba găgăuză a elevilor din ciclul gimnazial al învățământului general, analiza curriculumului actual al disciplinei „Limba și literatura găgăuză” în lumina temei studiate, metode și tehnici de activare a vorbirii elevilor (nivelul vorbirii dialogice) în limba găgăuză.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în:

- selectarea și sistematizarea materialului teoretic necesar în domeniul psihologiei, psiholingvisticii, pedagogiei, lingodidacticii privind abordarea bazată pe competențe comunicative în procesul de studiere a limbii găgăuze în etapa actuală;
- dezvoltarea Conceptului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză și determinarea continuității formării și dezvoltării competențelor comunicative specifice în limba găgăuză, ținând cont de caracteristicile de vârstă și de nivelul de competență lingvistică, prin implementarea unei abordări tematice, integrate, pas cu pas a predării;
- dezvoltarea Modelului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice)
 - un set special elaborat de exerciții, dialoguri naturale, educative, modele de vorbire și situații - formarea competenței de vorbire comunicativă la elevii din clasele 5-9;
- Utilizarea Modelului dezvoltat de dezvoltare a vorbirii contribuie la creșterea motivației și a nivelului de competență comunicativă a elevilor în limba găgăuză care studiază disciplina „Limba și literatura găgăuză” și alte materii în care limba găgăuză este utilizată ca limbă țintă.

Problema științifică actuală importantă, soluționată în cadrul cercetării, constă în fundamentarea prevederilor conceptuale psihologice și pedagogice și dezvoltarea unui model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) în scopul formării eficiente a competenței comunicative de vorbire a elevilor ciclului gimnazial de învățământ general prin intermediul disciplinei academice „Limba și literatura găgăuză”.

Semnificația teoretică a cercetării este determinate, în primul rând, de contribuția sa la dezvoltarea linguodidacticii, care constă în: fundamentarea științifică și teoretică a componentelor psihologice, psiholingvistice, linguodidactice ale aplicării abordării de competență comunicativă în procesul de studiere a limbii găgăuze în etapa actuală, corelată cu ideea structurală de comunicare prin vorbire. Acest lucru a făcut posibilă dezvoltarea Conceptului de Dezvoltare a Vorbirii în Limba Găgăuză, care a devenit baza metodologică pentru construirea unui model de dezvoltare a vorbirii și implementarea posibilităților de formare a competenței comunicative în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) în cadrul interacțiunii tuturor participanților la procesul educațional din ciclul gimnazial de învățământ general.

Valoarea practică a cercetării constă în faptul că se propune un model testat experimental de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) în rândul elevilor din clasele 5-9: un set special elaborat de exerciții, dialoguri naturale educative, modele și situații de vorbire.

Aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării. Eficacitatea modelului de dezvoltare a vorbirii propus a fost testată în timpul instruirii experimentale la Școala Pedagogică ”Fyodor Angheli” din satul Gaidar (2018-2023). Materialele, procesul și rezultatele lucrării, analiza etapelor de constatare și experimentele formative au fost discutate și prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale, seminarii și mese rotunde.

Publicații la tema: În baza materialelor tezei de doctorat au fost publicate 24 de lucrări, inclusiv: 5 articole în reviste științifice acreditate de ANACEC; 17 articole științifice în culegeri de materiale ale conferințelor științifico-practice naționale și internaționale; 2 lucrări didactico-metodice.

Volumul și structura tezei. Teza include 143 de pagini de text principal: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 250 de surse, 10 tabele, 20 de figuri și 14 anexe.

Cuvinte cheie: vorbire dialogică, dialog, limba găgăuză, situație de vorbire, mediu de comunicare, abordare bazată pe competențe, abordare tematică, activitate de vorbire, competență comunicativă de vorbire, text, exerciții interactive.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea argumentează relevanța temei de cercetare, oferă o descriere a aparatului științific: relevanța temei de cercetare, scopul, formulează sarcinile, relevă noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică și practică a disertației, stabilește prevederile prezentate pentru susținere, testare și implementare a rezultatelor cercetării, structura și conținutul studiului.

Capitolul 1 *Fundamentele teoretice ale dezvoltării vorbirii studenților (nivelul vorbirii dialogice)* examinează concepte precum „comunicare verbală” - „vorbire” (limbaj) - „activitate de vorbire” - „comunicare” - „dialog” din perspectiva unor oameni de știință renumiți în domeniul psihologiei, psiholingvisticii, pedagogiei, metodologiei. Toate aceste concepte se reduc direct la definiția termenului „comunicare verbală”, care, potrivit oamenilor de știință, este înțeleasă ca un proces de interacțiune între participanții la comunicare, menit să pună în aplicare anumite atitudini de viață. Primul capitol examinează, de asemenea, aspecte ale dezvoltării vorbirii care au fost studiate de cercetători și sunt fundamentale în teoria lingvisticii.

Astăzi, cercetătorii practicieni indică unele mecanisme specifice pentru formarea și dezvoltarea competențelor de vorbire la studenți.

Mulți cercetători observă că o limbă poate fi învățată implicit, prin imersiune lingvistică și expunere frecventă la aceasta (pe măsură ce copiii mici își învață limba maternă), sau explicit, prin lecții (pe măsură ce un elev de clasa a cincea învață limba engleză). La o vârstă fragedă, când copiii nu și-au dezvoltat încă abilitățile cognitive necesare pentru o învățare explicită eficientă a limbii, cea mai eficientă metodă este „învățarea implicită prin imersiune lingvistică”.

Problemele legate de dezvoltarea vorbirii și formarea abilităților de comunicare în limba maternă și studiul limbii române de către elevii alolingvi se numără, de asemenea, printre lucrările de cercetare ale oamenilor de știință din Republica Moldova.

M. Suruceanu, în lucrările sale, subliniază importanța și evidențiază principalele elemente ale comunicării - procesul de vorbire în sine și îmbogățirea vocabularului activ și pasiv al elevilor [8, p. 45]. Acest concept are loc și la o vârstă mai înaintată, prin urmare este necesară dezvoltarea unui minim lexical pentru elevii ciclului gimnazial.

Astfel, T. Cazacu evidențiază condițiile specifice pentru formarea competențelor lingvistice în limba română în școlile cu predare în limbile minorităților naționale: necesitatea utilizării modelelor de vorbire și a creării situațiilor de vorbire [2, p. 65].

Limba găgăuză nu este limbă de învățare și se predă doar în cadrul unei materii distincte, prin urmare, crearea situațiilor de vorbire și utilizarea unor exemple și modele de vorbire specifice va fi o condiție foarte potrivită pentru formarea competenței comunicative.

V. Goraș-Postică observă că, atunci când se formează abilități comunicative într-un mediu multicultural, se recomandă concentrarea pe învățarea interactivă a elevilor și consolidarea conexiunilor interdisciplinare [4]. Aceste studii reflectă viziuni și abordări moderne și ar trebui luate în considerare la construirea unui model pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză.

Cu toate acestea, condițiile pedagogice pentru formarea competențelor și abilităților comunicative ale elevilor, ținând cont de structura activității de vorbire, rămân incomplet studiate.

În pofida prezenței multor studii psihologice și pedagogice realizate de oameni de știință precum V. Guțu, N. Bucun, J. Bruner, D. Dubois, D. Hymes, K. Reen, S. Savignon, L. Spencer, J. Green, J. Field și alții, care vizează atingerea acestor obiective, întrebările privind modul de creare

a condițiilor eficiente pentru dezvoltarea abilităților comunicative rămân deschise și necesită cercetări suplimentare.

În ceea ce privește cercetarea științifică în domeniul limbii găgăuze, acest domeniu nu se dezvoltă activ, cu toate că există cerere mare și semnificație practică majoră. Se fac mai multe cercetări privind dezvoltarea limbii găgăuze, însă problemele predării și dezvoltării vorbirii în limba găgăuză rămân neexplorate. Prin urmare, ne putem baza doar pe unele studii, legate într-un fel sau altul, indirect de problemele cercetării tezei. Toate aceste materiale au fost reflectate în acest proiect de cercetare la selectarea vocabularului, clișeele de vorbire, mostrelor de dialog etc.

Au fost prezentate cercetările oamenilor de știință în lumina abordărilor moderne ale comunicării ca element important al relațiilor interculturale.

În dezvoltarea competențelor comunicative în limba găgăuză la etapa medie, este important să se țină cont de caracteristicile lor psihologice și pedagogice, de prezența sau absența motivației lor pentru studiu, de interesul pentru stăpânirea limbii găgăuze și de capacitatea de a utiliza modele de comunicare orală, ținând cont de experiența anterioară de vorbire.

Ciclul gimnazial de învățământ presupune continuitatea cunoștințelor, abilităților și abilităților dobândite în școala primară, inclusiv competențele generale, cât și cele specifice, necesare pentru stăpânirea limbii găgăuze. De asemenea, este important să se aplice și să se perfecționeze acestea în procesul de învățare, atât în prima, cât și în a doua limbă.

Pe de altă parte, interesul și motivația pentru învățare în general și pentru învățarea limbii în special, caracteristice claselor elementare, pot scădea în ciclul gimnazial. Psihologii și profesorii explică acest fenomen prin apariția diferitelor dificultăți psihologice cu care se confruntă elevii.

În clasa a V-a, școlarii se confruntă cu noi condiții de învățare, care includ o schimbare a mediului, noi profesori, noi forme de lucru și un sistem de clasă. Aceasta este însoțită și de o schimbare a cerințelor față de elevi. Este important ca profesorii să sprijine elevii, să manifeste o atenție sporită, să organizeze activități motivante, să stabilească cerințe fezabile și să efectueze o evaluare obiectivă.

Societatea modernă necesită abilități de comunicare din partea generației tinere, iar școala, în persoana elevului, trebuie să pregătească o persoană activă din punct de vedere comunicativ, capabilă să se adapteze la condițiile societății moderne și să funcționeze cu succes în aceasta. În acest scop, este necesară reorientarea studiului limbii materne (găgăuze) de către elevi de la formarea cunoștințelor teoretice despre aceasta (despre limbă) la formarea capacității de a comunica pe deplin folosind limba, adică sarcina principală a disciplinei școlare „Limba găgăuză” în etapa actuală este formarea competenței comunicativ-oratorii la elevi.

Procesul de dezvoltare a competențelor lor și abilităților lingvistice are loc fie intuitiv („calea de jos”), fie conștient („calea de sus”). În mediul lingvistic modern al spațiului multicultural al UTA Găgăuzia, este necesar să se ia în considerare toate posibilitățile de dezvoltare a mecanismelor de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză, prin urmare, teza relevă ambele direcții. Progresul în dezvoltarea elevilor este rezultatul unei munci îndelungate, responsabile și sistematice a tuturor elementelor sistemului educațional, oferind asistența și sprijinul necesar în timp util.

Este important ca elevii să dezvolte o dorință de interacțiune și comunicare. Lecțiile nu ar trebui doar să fie pline de diverse metode și tehnologii, ci și să prezinte conținut interesant și captivant. Prin crearea condițiilor și organizarea activităților elevilor, îi îndrumăm pe calea dezvoltării progresive.

Predarea vorbirii dialogice în cadrul lecțiilor de limba găgăuză devine una dintre cele mai importante sarcini. Dezvoltarea interacțiunii vorbirii între subiecții de învățare atunci când studiază limba lor maternă este un proces care include stabilirea și menținerea unui contact intenționat între participanții la comunicarea prin limbă. Acest proces creează interdependență și conexiuni complementare între subiecți.

Indicatorii dezvoltării interacțiunii vorbirii sunt eficacitatea exprimării gândurilor, natura tehnicilor de comunicare, strategiile de interacțiune orientate social, precum și implementarea interacțiunii vorbirii în contextul comunicării interculturale. Practica școlară arată că pentru predarea cu succes a vorbirii dialogice a elevilor este important să se utilizeze metoda situațională de prezentare, consolidare și activare a materialului vorbirii. Având în vedere caracteristicile lingvistice și metodologice ale vorbirii dialogice, recomandăm predarea dialogului pe etape.

În ciclul gimnazial, predarea vorbirii dialogice devine mai profundă și mai versatilă. Dialogul se dezvoltă și se îmbunătățește atât din punct de vedere al conținutului, cât și al designului limbajului. În această etapă, se recomandă utilizarea următorului sistem de predare a vorbirii dialogice în limba găgăuză: familiarizarea cu un dialog model selectat în prealabil și prezentat într-o înregistrare sau o citire expresivă a dialogului de către profesor; efectuarea de exerciții pregătitoare, de instruire-vorbire și vorbire; întocmirea unei diagrame structurale și determinarea caracteristicilor structurale și semantice ale acesteia; lucrul asupra conținutului; producerea unui dialog.

La determinarea conținutului instruirii, este important să se selecteze din materialul divers ceea ce are cea mai mare valoare pentru introducerea elevilor în cultura poporului găgăuz. Numai în acest caz, stăpânirea limbii găgăuze ca mijloc de comunicare devine echivalentă cu asimilarea culturii poporului găgăuz.

Una dintre cele mai importante sarcini ale predării limbii maternă/găgăuze este dezvoltarea vorbirii, deoarece aceasta este un indicator cheie al nivelului de cultură, inteligență și gândire al unei persoane. Un elev cu o vorbire bine dezvoltată comunică ușor cu ceilalți, își poate exprima clar gândurile, își poate împărtăși dorințele și se poate consulta cu colegii, părinții și profesorii. Este important de menționat că comunicarea contribuie la dezvoltarea conștiinței personale și la formarea propriei viziuni asupra lumii.

În clasele a V-a – a IX-a, se continuă lucrul specific privind formarea competenței comunicative, vizând diversitatea utilizării construcțiilor verbale. Metodologia de formare a competenței comunicative a elevilor răspunde provocărilor dezvoltării sociale moderne. Astăzi, este important nu doar să cunoaștem regulile gramaticale, ci și să avem capacitatea de a exprima liber gândurile, să avem o cultură înaltă a vorbirii. Atunci când se pregătește un model pentru predarea vorbirii dialogice în limba găgăuză, este important să se țină cont de caracteristicile lingvistice ale limbii găgăuze. Cercetările științifice dedicate gramaticii, vocabularului și sintaxei limbii găgăuze (cum ar fi lucrările lui N. Dmitriev, L. Pokrovskaya, E. Kolts, G. Gaidarzhi, I. Bankova și alții) oferă baza pentru o înțelegere mai profundă a caracteristicilor lingvistice. O atenție considerabilă în literatura științifică studiată este acordată informațiilor etnoculturale necesare pentru înțelegerea și formarea corectă a vorbirii. Acest lucru se datorează faptului că, pe măsură ce limba este dobândită, are loc un proces profund de asimilare a vorbirii naționale și a experienței socio-istorice, ceea ce duce la înțelegerea specificului comportamentului uman în mediul social, în care o persoană care vorbește trei sau mai multe limbi, se integrează treptat.

Capitolul 2, Starea dezvoltării vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) la elevii din clasele a V-a – a IX-a (subcapitolele 2.1, 2.2), prezintă conținutul documentelor educaționale – programa modernizată și manualele școlare la materia „Limba și literatura găgăuză”. Se atrage atenția asupra faptului că documentele normative reglementează o abordare actualizată a predării moderne a limbii materne, adică bazată pe competențe, dar în conținutul în sine nu se acordă suficientă atenție unei componente atât de importante a formării competenței comunicative precum dialogul.

Este prezentată o trecere în revistă a literaturii educaționale pe această temă, se analizează manualele actuale privind problema implementării în acestea a metodelor comunicative care vizează formarea competenței comunicativ-verbală. Se determină raportul dintre sarcinile de limbă și cele comunicativ-verbale la nivelul construcției propozițiilor (întrebare-răspuns) și al dialogului în fiecare manual.

Articolul descrie metodologia de realizare a unui experiment de constatare a faptelor din punctul de vedere al problemei studiate. Pentru a identifica nivelul de dezvoltare a competenței comunicative (abilități de vorbire dialogică) în rândul elevilor găgăuzi din clasele a V-a – a IX-a ale instituțiilor de învățământ general din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, a fost elaborat un material de diagnosticare. Acest material are ca scop evaluarea abilităților elevilor de a purta un dialog constructiv în limba găgăuză, de a realiza înțelegere reciprocă și de a coopera pentru a obține rezultate comune.

Materialul de diagnosticare include următoarele elemente:

1. *Sarcini de testare:* Întrebări care evaluează înțelegerea principiilor de bază ale vorbirii dialogice, capacitatea de a formula afirmații clare și structurate.
2. *Sarcini situaționale:* Sarcini care simulează situații reale de comunicare în care elevii trebuie să aplice abilități de vorbire dialogică.
3. *Jocuri de rol:* Modelarea situațiilor de comunicare în care elevii pot exersa vorbirea dialogică, imaginându-și diferite roluri.
4. *Enunțuri orale:* Sarcini care solicită elevilor să facă afirmații scurte sau să participe la dialoguri pe teme specifice.
5. *Portofoliu de realizări orale:* Colectarea și analiza lucrărilor orale ale elevilor, oferind o idee despre modul în care aceștia aplică abilitățile de vorbire dialogică în diverse situații.

Acest material de diagnosticare a ajutat la evaluarea nivelului actual de dezvoltare a competenței comunicative a elevilor găgăuzi și la identificarea domeniilor de îmbunătățire ulterioară în procesul de învățare. Pentru a determina nivelul de formare a vorbirii dialogice la elevi, au fost utilizate următoarele metode pentru diagnosticarea evaluării nivelului de competență în vorbirea dialogică:

- *Identificarea nivelului de competență și abilități al elevilor din clasele 5-9 de a compune și conduce un dialog pe baza sarcinilor propuse;*
- *Studiul stării dialogului la organizarea jocurilor de rol, mini-proiecte de conversație pe o anumită temă.*

Ca parte a studiului, au fost studiate și sintetizate și interesul, atitudinea și opinia subiecților studiului față de dezvoltarea și păstrarea limbii lor materne/găgăuze ca mijloc de comunicare. În acest scop, au fost întocmite **chestionare** pentru elevi, profesori și părinți și a fost organizat un sondaj online, care s-a axat pe dimensiunile:

- *identificarea interesului și nevoii elevilor de a comunica în limba găgăuză.*
- *atitudinea și opinia profesorilor cu privire la necesitatea dezvoltării competenței comunicative prin dezvoltarea vorbirii dialogice în limba găgăuză.*
- *atitudinea și opinia părinților cu privire la necesitatea organizării vorbirii în limba găgăuză acasă, la școală și în locurile publice.*

Rezultatele sondajului realizat în rândul elevilor, profesorilor și părinților (2020) pledează în favoarea conservării și dezvoltării limbii găgăuze. Toate unitățile de învățământ sunt interesate și consideră necesară utilizarea formelor active pentru dezvoltarea competenței comunicative și de vorbire a elevilor găgăuzi din clasele 5-9.

Motivele pentru competența nesatisfăcătoare a elevilor din clasele 5-9 în vorbirea dialogică în limba găgăuză pot include și: *discrepanța dintre caracteristicile lingvistice ale dialogului în limbile găgăuză și rusă; complexitatea caracteristicilor structural-gramaticale și intonațional-semanticale ale vorbirii dialogice; absența unui mediu găgăuz de vorbire; lipsa dezvoltării metodologiei de predare a vorbirii dialogice găgăuze elevilor găgăuzi.*

Secțiunea 2.3 prezintă un set de exerciții de limbaj și vorbire la nivel de cuvânt, frază, text pentru a stabili nivelul de pregătire a vorbirii elevilor din clasele a V-a – a IX-a. S-au sistematizat și cele mai tipice erori comise la compunerea dialogurilor. O analiză a datelor obținute în timpul observațiilor și interviurilor cu profesorii de limbă și literatură găgăuză a relevat câteva aspecte cheie care pot necesita atenție și corectare:

1. *Concentrare pe materialul gramatical:* O cantitate mare de timp dedicată aspectelor gramaticale poate muta accentul de la dezvoltarea abilităților de comunicare orală. Este important să se găsească un echilibru între studierea gramaticii și exercițiile practice care vizează abilitățile de comunicare.
2. *Utilizarea limitată a dialogurilor:* Lipsa de practică în realizarea dialogurilor poate împiedica dezvoltarea abilităților de comunicare orală activă la elevi. Introducerea unei game mai largi de exerciții, inclusiv sarcini dialogice, poate fi utilă.
3. *Atenție insuficientă la ordinea cuvintelor și la auz/ perceperea intonației:* Aceste aspecte sunt importante pentru dezvoltarea clarității și expresivității vorbirii. Includerea unor exerciții și sarcini speciale pentru lucrul cu ordinea cuvintelor și intonația poate contribui la dezvoltarea cuprinzătoare a abilităților lingvistice.
4. *Conștientizarea de către profesori a problemei propoziției:* Observația că profesorii pot să nu acorde suficientă atenție aspectelor importante ale propoziției sugerează necesitatea unei includeri mai detaliate a acestor subiecte în procesul educațional.

Studiul a arătat, de asemenea, că există semnificativ mai multe erori în vorbirea dialogică a elevilor din școlile urbane în limba găgăuză decât în vorbirea elevilor din școlile rurale. Teza a analizat, de asemenea, factorii sociali care influențează dezvoltarea vorbirii elevilor din clasele a V-a – a IX-a. 180 de familii de elevi din aceste școli au fost incluse în experimentul de constatare.

Rezultatele au arătat că vorbirea găgăuză a unui copil în familie este influențată constant de factori sociolingvistici precum: nivelul de competență a limbii găgăuze de către părinți și alți membri ai familiei școlarului, particularitățile funcționării limbii găgăuze în familie, crearea unui mediu de comunicare în limba găgăuză în familie, atitudinea părinților față de limba găgăuză etc.

Toate aceste circumstanțe necesită o atenție deosebită creării materialelor curriculare și dictează necesitatea dezvoltării fundamentelor conceptuale, teoretice și practice pentru predarea vorbirii dialogice în procesul de predare a limbii găgăuze în școală.

Capitolul 3, Sistemul de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul dialogului) la elevii din clasele a V-a – a IX-a, fundamentează teoretic conceptul de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză și prezintă un model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) în cadrul lecțiilor la disciplina academică „Limba și literatura găgăuză” în clasele 5-9, care vizează reproducerea și dezvoltarea constantă a culturii naționale a poporului găgăuz și a limbii materne a poporului găgăuz, ca instrumente necesare pentru socializarea generațiilor tinere ale națiunii găgăuze.

Sunt prezentate în detaliu aspectele implementării abordării bazate pe competență comunicativă și este analizată paradigma Conceptului de dezvoltare a vorbirii în sistemul procesului educațional în domeniul limbii materne și rezultatele finale dictate de nevoile personalității elevului și ale societății în ansamblu. Fundamentele psihologice, pedagogice și linguodidactice ale acestui studiu susțin identificarea și definirea unor abordări conceptuale de bază, cum ar fi: bazate pe competențe, tematice, centrate pe text, interactive, integrate, bazate pe valori, precum și principiile: comunicativ, de diferențiere, de programare, multinivel, continuitate și succesiune a activităților, principiul învățării de dezvoltare, principiul învățării bazate pe probleme, principiul relației dintre studiul teoriei limbajului și achiziția vorbirii. Studiul a permis elaborarea unui Concept pentru Dezvoltarea Vorbirii în Limba Găgăuză, care vizează menținerea și îmbunătățirea continuă a vorbirii elevilor și operarea limbii găgăuze ca mijloc cheie de socializare pentru tânăra generație a poporului găgăuz. Acesta se bazează pe: abordarea diferențiată și bazată pe valori a predării, programarea predării și utilizarea unei varietăți de materiale lingvistice pentru a asigura achiziția funcțiilor comunicative ale limbii.

Ca parte a cercetării tezei, a fost sistematizat minimul lexical pentru elevii din clasele 5-9, care este prezentat, conform unităților tematice curriculare studiate, în anexele la teză.

Tabelul 3.1. Minim lexical

Unitate tematică	Părți de vorbire		
	Substantive	Verbe	Adjective
Clasa a 5-a			
Ana dili hem Vatan	Aydınnık, yortu, yavru, sepet, dermen, hal, alaf, bordey, gübür, tüfek, terzi, yaratma, maaza, duşman, sır, tüken, düzen, Gagauziya, ana taraf, ana toprak, gümä, buynuz, gök, ürek	Tanımaa, kaplamaa, buyurmaa, eşermää, kauşmaa, dostlaşmaa, Taranmaa	Sürülü, uçsuz-kenarsız, sütlü, buynuzlu, paalı, kabaatsız, kenarsız,

Uşaklık hem aylä	Bela, fayda, düş, düüş, zarar, sıklık, duşman, sofrä, padişaa, saray, uzaklar, kismet,	Sevmää, peydalanmaa, aykırlamaa	Yufka, şaka, sert, fukarä,evelki,
Uşaklık hem oynnar	Kıymık, terekä, kepek, kır,tarla, bayır, yamaç, merdiven, tarak	Ezberlemää, danışmaa	Pelikli, dop-dolu, daracık, şen, taraklı
İilik hem girginnik	Türk dilleri, türk aylesi, dilin kökü, söz, söz kulturaşı, kuşkuluk	Kuşku olmaa	Kuşku dıkät

Pe lângă vocabularul tematic, această listă include și cuvinte care au una dintre următoarele calități:

- *aparțin unui anumit câmp lexical;*
- *pot fi folosite pentru a descrie concepte ale căror echivalente verbale nu sunt incluse în minim;*
- *îndeplinesc funcții structurale într-o propoziție;*
- *au suficiență structurală și sintactică* (prezența particulelor gramaticale (*mı*) și modale (*ya, helä, ha*), a cuvintelor modale (*acaba, sanki, beki*), a conjuncțiilor (*ani, neçin deyni*), a postpozițiilor (*deyni, kadar, dooru*)) etc.
- *au semnificație regională.*

După cum arată experiența predării limbii găgăuze elevilor, selecția materialului didactic lexical este o problemă foarte complexă. Întregul sistem metodologic al predării vorbirii depinde de cuvintele selectate pentru studiu practic, iar capacitatea elevilor de a comunica în limbaj depinde de calitatea asimilării lor.

Sistemul de exerciții pentru predarea vorbirii dialogice, dezvoltat în cadrul acestui studiu, implică formarea capacității comunicative de a utiliza comunicarea dialogică în limba găgăuză. Sistemul include următoarele componente principale:

1. *Exerciții pregătitoare:*

- Exerciții lexicale, gramaticale, fonetice, care vizează formarea bazei materiale și operaționale pentru vorbire.
- Sarcini de imitație, substituție, transformare și combinare pentru dezvoltarea abilităților lingvistice.

2. *Exerciții comunicative (de vorbire):*

- Sarcini legate de rezolvarea problemelor comunicative, de exemplu, replicarea (pronunțarea unor remarci stimulative și receptive), capacitatea de a corela acțiunile dintr-un dialog (afirmație - întrebare - răspuns).
- Sarcini care vizează dezvoltarea abilităților de menținere a activității bidirecționale în procesul de comunicare.

Au fost realizate următoarele sarcini principale, stabilite atunci, când se predă elevilor vorbirea dialogică:

1. *Înțelegerea conceptului de dialog:* Învățarea elevilor să înțeleagă diversitatea dialogului, demonstrând prin diverse exemple că vorbirea dialogică vie, naturală include diverse elemente, cum ar fi saluturi, mesaje, invitații, exprimarea sentimentelor (surpriză, recunoștință, încredere, îndoială), precum și evaluarea faptelor etc.

2. *Stăpânirea enunțurilor necesare*: Predarea elevilor a acelor enunțuri care fac parte integrantă a dialogului. Antrenarea lor la nivelul automatismului, astfel încât elevii să le poată utiliza în situații specifice.
3. *Abilități de dialog*: Învățați elevii să schimbe aceste enunțuri în situații adecvate. Aceasta include instruire practică în dialog, unde elevii pot aplica abilitățile de vorbire dobândite.

În general, aceste sarcini vizează dezvoltarea abilităților elevilor de comunicare eficientă și naturală în diverse situații. Utilizarea situațiilor de vorbire în procesul de predare a comunicării în limba găgăuză asigură nevoia naturală de repetări multiple ale materialului lingvistic și promovează dezvoltarea abilității de selecție competentă a acestuia, pregătind elevii pentru comunicarea spontană. Modelarea situațiilor de vorbire creează o atmosferă de comunicare reală, implicând elevii în procesul de comunicare, cât mai aproape de condițiile naturale.

Utilizarea activă a situațiilor de vorbire contribuie la dezvoltarea dorinței elevilor de a comunica între ei și cu profesorul, creează condiții pentru parteneriatul vorbirii, reduce barierele personale în comunicare, elimină anxietatea și formează o pregătire psihologică pentru comunicare. Aceasta oferă, de asemenea, o oportunitate de adaptare la mediul lingvistic în limba găgăuză.

Utilizarea situațiilor de vorbire este principala tehnică metodologică în metoda comunicativă. Această metodă este utilizată în toate etapele lecției, inclusiv în consolidarea subiectelor conversaționale studiate anterior sau repetarea acestora, ceea ce subliniază eficacitatea activității de vorbire situațională pentru îmbunătățirea asimilării materialului vorbit. Volumul așteptat al enunțurilor variază de la 5-7 până la 20 de enunțuri dialogice, în funcție de obiectivele și tipul lecției. Aceste componente împreună creează un sistem care facilitează formarea competențelor comunicative la elevii de gimnaziu în limba găgăuză.

Proporția procentuală pe grupe și indicatorii nivelurilor de competență comunicativ-verbală forțată sunt prezentați în diagramele de mai jos:

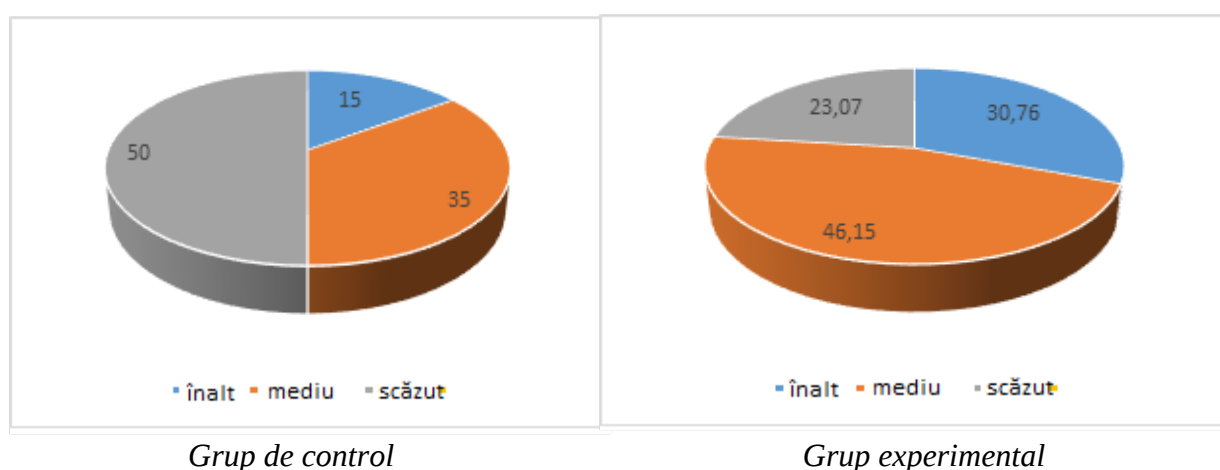

Fig. 3.1. Raportul procentual al indicatorilor nivelului de formare a competenței comunicativ-vorbitoare a elevilor (diagrama sumară)

Aceste rezultate arată un nivel crescut al competenței comunicativ-verbală a elevilor din clasele experimentale. Numărul elevilor de nivel scăzut din grupurile de control a rămas ridicat (de la 70% în experimentul de constatare la 50% în experimentul formativ), în timp ce rezultatele grupurilor experimentale s-au îmbunătățit (de la 60% în experimentul de constatare la 23% în experimentul formativ), ceea ce indică un număr relativ mic de elevi, care sunt slab orientați într-o situație de vorbire, incapabili să-și exprime (construiască) propriile afirmații, să formuleze coerent un text în conformitate cu motivul, scopul, tema și ideea principală.

Finalizarea cu succes a exercițiilor în etapa finală a experimentului formativ indică un progres stabil în cunoștințele elevilor din grupul experimental și atingerea unui nivel ridicat de formare a competenței lor comunicativ-verbale. Sistemul metodologic și modelul pentru dezvoltarea competenței comunicativ-verbale, bazate pe materiale educaționale cu accent pe teme literare și lingvistice, au fost implementate ținând cont de o structură didactică clar definită.

O atenție considerabilă a fost acordată caracteristicilor individuale ale elevilor, iar în procesul de interacțiune cu aceștia a fost utilizată o abordare diferențiată pentru dezvoltarea competenței comunicative. Studiul a inclus o abordare diferențiată, oferind trei niveluri de competență comunicativă.

Sarcinile de **nivel scăzut** au închis activitatea reproductivă a elevilor, inclusiv reproducerea materialului factual, îndeplinirea sarcinilor conform unui algoritm sau model, precum și oferirea unei descrieri și răspunsul la întrebări reproductive.

Sarcinile de **nivel mediu** au implicat activitatea reconstructivă a elevilor, inclusiv compararea, generalizarea și clasificarea. Exemple de astfel de sarcini au inclus formularea de întrebări problematice sau alcătuirea unui portret al unui scriitor pe baza memoriilor contemporanilor. La acest nivel, elevii au dezvoltat capacitatea de a opera informațiile primite și de a aplica cunoștințele în situații noi.

Un **nivel înalt** de competență comunicativă presupune participarea activă a elevilor la activități productive. Aceasta include sarcini care vizează identificarea, înțelegerea și explicarea relațiilor cauză-efect.

La acest nivel de competență comunicativă, elevilor li s-au propus sarcini precum demonstrarea unei anumite afirmații, explicarea unui fenomen sau proces, crearea unei situații-problemă și găsirea unui răspuns la o întrebare, scrierea unui eseu, îndeplinirea unor sarcini creative sau de cercetare.

Învățarea comunicativă bazată pe interacțiune și dialog îi ajută pe elevi să dezvolte abilitățile necesare pentru o funcționare cu succes în societatea modernă. În același timp, se acordă o atenție deosebită nu numai dobândirii de cunoștințe, ci și formării gândirii critice, capacității de a analiza și reflecta independent.

În procesul de învățare, elevii învață să pună în mod activ întrebări, să își exprime opiniile și să le argumenteze, ceea ce le formează încrederea în sine și dorința de a participa la discuții. Acest lucru le permite elevilor nu numai să memoreze cuvinte și construcții gramaticale, ci și să

le folosească în comunicare, ceea ce crește semnificativ nivelul de competență lingvistică. Astfel de abilități sunt importante nu numai pentru comunicarea personală, ci și pentru activitățile profesionale, unde este necesară capacitatea de a lucra în echipă și de a interacționa cu diferite grupuri de oameni.

Astfel, instruirea comunicativă devine un instrument puternic în formarea studentului ca individ complet dezvoltat, pregătit pentru provocările lumii moderne. În cele din urmă, un absolvent de succes nu numai că posedă cunoștințe, dar știe și cum să le aplice, ceea ce îl face un membru valoros al societății. Relațiile valorice formate în cadrul lecțiilor de limbă și literatură găgăuză includ următoarele aspecte:

- *exprimarea interesului pentru limba și literatura găgăuză, considerate parte integrantă a culturii poporului găgăuz;*
- *dezvoltarea dorinței de a comunica în limba găgăuză, dorința de a-și îmbunătăți constant abilitățile de comunicare în limba găgăuză în diverse domenii de activitate;*
- *stimularea imaginației creative și a gustului estetic;*
- *manifestarea propriei poziții de viață;*
- *conștientizarea, cu ajutorul limbii și literaturii, a comuniunii unor concepte sociale și naturale precum țară, personalitate, societate, popor, familie, lume etc.*

Dezvoltarea competențelor interdisciplinare în studiul limbii și literaturii găgăuze acoperă mai multe domenii:

a) Literatura găgăuză și limba găgăuză: include analiza stilului scriitorului, a trăsăturilor lingvistice ale operelor de artă și dezvoltarea vorbirii elevilor.

b) Limba găgăuză și limba rusă: acoperă legile și regulile de bază ale sistemului lingvistic, mijloacele morfologice și sintactice, facilitând compararea fenomenelor lingvistice.

c) Literatura găgăuză și istoria, cultura și tradițiile poporului găgăuz: include familiarizarea cu obiceiurile, sărbătorile, tradițiile, istoria și cultura poporului găgăuz.

d) Literatura găgăuză și istoria universală: include luarea în considerare a rolului cunoștințelor istorice în analiza biografiei scriitorului și a caracteristicilor epocii creării operei.

e) Literatura și artele plastice găgăuze: acoperă asemănări și deosebiri în crearea imaginilor artistice în literatură și pictură.

f) Literatura găgăuză și literatura universală: include traduceri ale operelor scriitorilor găgăuzi în diferite limbi și traduceri ale operelor clasicilor literaturii universale în limba găgăuză.

g) Limba găgăuză și educația spirituală și morală: acoperă tradițiile familiale de educație, valorile naționale și regulile de conduită.

h) Limba găgăuză și dezvoltarea personală: include autoidentificarea ca subiect al poporului găgăuz, familiarizarea cu competențele specifice ale poporului găgăuz și poziționarea calităților personale ale poporului găgăuz.

i) Limba găgăuză și educația civică: acoperă utilizarea limbii găgăuze în sfera socială, societatea multiculturală și cetățenia.

Principiul predării interdisciplinare este de o importanță deosebită pentru educația multilingvă, contribuind la intensificarea studiului în comun al mai multor limbi și la formarea unei imagini holistice asupra lumii la elevi prin intermediul unor domenii de integrare organizate corespunzător. În timpul experimentului, au fost identificate cele mai eficiente metode și tehnici, inclusiv: *vorbire și exerciții interactive; vorbire tematică și situații educaționale, inclusiv o conversație pe o anumită temă; dialog educațional și dramatizare bazată pe dialogurile, poveștile și basmele auzite.*

La etapa medie a ciclului gimnazial (clasele a V-a – a IX-a), predarea limbii găgăuze este axată pe un obiectiv important - *dezvoltarea abilităților de dialog ale elevilor*. Această sarcină presupune că elevii vor fi capabili să realizeze o comunicare orală care să răspundă nevoilor și intereselor lor reale în diverse situații condiționate social. Un absolvent, care finalizează baremul gimnazial, trebuie să posede următoarele abilități de comunicare orală în limba găgăuză:

- să inițieze, să conducă, să mențină și să încheie o conversație în situații standard de comunicare, respectând normele de etichetă a vorbirii. Dacă este necesar, să clarifice și să întrebe din nou;
- să fie capabil să pună întrebări interlocutorului și să răspundă la ele, exprimându-și opiniile, cererile, consimțământul sau refuzul, pe baza subiectelor studiate și a materialului lexical și gramatical stăpânit;
- să vorbească despre sine, familie, prieteni, interesele și planurile sale de viitor. Să ofere informații scurte despre orașul sau satul său, precum și despre țara sa;
- să compună mesaje scurte, să descrie evenimente sau fenomene în cadrul subiectelor studiate, să transmită conținutul principal al celor citite sau auzite. Să-și exprime atitudinea față de cele citite sau auzite, să ofere o scurtă descriere a personajelor.

Introducerea în lecție a unor situații de vorbire, care au dinamică și reflectă în mod natural schimbarea circumstanțelor și a relațiilor dintre interlocutori, oferă o oportunitate de a aduce elevii cât mai aproape de comunicarea vie și reală. În practica școlară, s-au folosit atât situații naturale (reale), cât și situații simulate (educaționale) create special pentru instruire [21, 11].

Materialul didactic experimental este prezentat prin intermediul *modelului de dezvoltare a vorbirii și predare a vorbirii dialogice în limba găgăuză*.

Acest Model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) se bazează pe structurarea etapizată a exercițiilor în funcție de nivelul de formare a competențelor specifice de comunicare și vorbire în limba și literatura găgăuză, în conformitate cu capacitățile de vârstă ale elevilor, include o descriere a conținutului exercițiilor de vorbire, mostre de dialog, clișee de vorbire, material literar și de vorbire.

**Tabelul 3.2. Modelul de formare a competențelor comunicative prin dezvoltarea abilităților de vorbire dialogică
în clasele a V-a – a IX-a**

<u>Componentele competenței comunicative</u>	<u>Etapa pregătitoare</u> Nivelul întrebare-răspuns - se formează capacitatea de a vorbi elementar, Întrebare-răspuns	<u>Etapa de dezvoltare a abilităților de construire a dialogului</u> Nivelul microdialogului (enunț)	<u>Etapa de formare a abilităților comunicative</u> Se desfășoară textual la nivelul conversației libere	<u>Produse ale activităților de vorbire</u>
- <i>abilități comunicative în vorbire, ascultare, citire și scriere;</i> - <i>cunoștințe lingvistice și abilități de stăpânire a acestui material de construcție a limbii pentru generarea și recunoașterea informațiilor;</i> - <i>cunoștințe lingvistice și regionale pentru a oferi un context socio-cultural, fără de care este imposibilă formarea competenței comunicative;</i> - <i>distingerea între diferite tipuri de dialog;</i> - <i>înțelegerea diversității sale, în forma sa</i>	Exerciții: - <i>Perceptive, care vizează perceperea dialogului.</i> - <i>Reproductive, sarcini de găsire și reproducere a dialogului în text.</i> - <i>Imitative, care vizează repetarea unor mostre de vorbire dialogică.</i> - <i>Analitice, care vizează identificarea participanților la dialog, a subiectului dialogului.</i>	Exerciții: - <i>Complementare, care vizează completarea dialogului cu enunțuri în funcție de situație.</i> - <i>Transformative, care vizează schimbarea unui enunț cu altul.</i> - <i>Construirea unui dialog pe baza unui model.</i>	Exerciții: - <i>Alcătuirea de dialoguri pe o anumită temă.</i> - <i>Pe baza începutului textului, a imaginii, a conținutului lucrării, a situației date.</i>	- construirea de enunțuri în limba găgăuză în conformitate cu o situație de comunicare specifică, sarcina de vorbire și intenția comunicativă; - comportament verbal și non-verbal, ținând cont de regulile de comunicare și de caracteristicile naționale și culturale ale poporului găgăuz și ale limbii găgăuze; - utilizarea tehnicilor raționale de competență în limba găgăuză,
	<u>Exerciții de exprimare:</u> • «Joc de minge». • «Cine va răspunde la întrebare?» - sarcini privind relația dintre întrebare și răspuns; - aranjați cuvintele date între paranteze în secvența corectă;	<u>Exerciții de exprimare:</u> • <i>Reacționați la frază.</i> • <i>Dați sfaturi prietenului/-nei dvs....</i> • <i>Restituiți enunțurile lipsă</i> - o sarcină privind capacitatea de a analiza întrebările și răspunsurile din dialogurile propuse; - observarea și analiza	<u>Exerciții de exprimare:</u> • <i>Întrebați-vă prietenul/-na...</i> • <i>Sondaj de opinie.</i> • <i>Completați informațiile.</i> • <i>Completați dialogul cu fraze-clisee.</i> • <i>Alegeți enunțul care se potrivește celui dat</i> - restituiți enunțurile lipsă;	

<i>naturală, astfel încât elevii să fie convinși că forma întrebare-răspuns este doar un caz particular, deși cel mai comun, de comunicare dialogică;</i> - <i>capacitatea de a crea diferite tipuri de remarci, de a utiliza clișee și construcții de vorbire;</i> - <i>capacitatea de a schimba aceste remarci în activitatea de vorbire situațională, adică de a-i învăța să poarte un dialog.</i>	- <i>dintre propozițiile date, alegeți una care are ordinea corectă a cuvintelor etc.;</i> - <i>formulați întrebări pentru a descrie imaginea, alegeți răspunsuri la întrebări;</i> - <i>transformați întrebările și răspunsurile într-un dialog;</i>	limbajului; - <i>înlocuirea propozițiilor complete din dialoguri cu unele incomplete;</i> - <i>traducerea dialogurilor din limba găgăuză în rusă și invers;</i> - <i>înlocuirea cuvintelor individuale din enunțuri cu sinonime;</i> - <i>restituirea enunțurilor lipsă din dialog;</i>	- <i>adăugați întrebări textului care să vă permită să vedeți subiectul textului dintr-o perspectivă neașteptată;</i> - <i>transformați un monolog într-un dialog, adresând întrebări fiecărei propoziții;</i> - <i>repovestiți dialogul sub forma unui monolog, păstrând în același timp propozițiile interogative și exclamative, care să atragă interlocutorul.</i>	perfecționarea independentă a acesteia; - <i>construirea începutului, desfășurării, susținerii și încheierii unei conversații în situații standard de comunicare, respectând normele de etichetă a vorbirii, repetând întrebările, clarificând dacă este necesar;</i> - <i>construirea de întrebări și răspunsuri, exprimarea opiniei, solicitării, răspunsul la oferta interlocutorului cu acord sau refuz, pe baza subiectului studiat și a materialului lexical și gramatical învățat;</i>
	<u>Formularea întrebărilor:</u> - <i>întrebări privind latura evenimentală a operei;</i>	<u>Formularea întrebărilor:</u> - <i>întrebări problematice pe care doriți să le discutați cu colegii de clasă și să le aflați opinia despre problema identificată;</i>	<u>Formularea întrebărilor:</u> - <i>întrebări care vizează clarificarea poziției autorului, a caracteristicilor compoziționale ale operei, a simbolicii acesteia;</i> - <i>întrebări pentru clarificarea aspectelor neclarificate.</i>	
	Situație de vorbire comunicativă (microsituație)	Situație de vorbire comunicativă (macrosituație)	Situație de vorbire comunicativă (macrosituație)	
	Situații de vorbire reale (naturale)	Situații de vorbire educațională tematică	Situații de vorbire educațională tematică	
	- <i>exerciții interactive pentru formarea relațiilor de rol</i>	- <i>exerciții interactive pentru formarea relațiilor de</i>	- <i>exerciții interactive pentru formarea relațiilor de</i>	

	(interpretarea rolurilor informale într-o situație de comunicare orală); Exercițiile interactive informative încep de obicei cu instrucțiuni: «<i>Annat.</i>»(), «<i>Sölä..</i>», «<i>Açıkla..</i>». («<i>Piramida</i>», «<i>Payacan</i>», «<i>CV</i>» (aazdan))	<i>activitate comună</i> (împărtășirea experienței, lucrul în grup); Exercițiile interactive alternative pot conține o întrebare, iar elevul alege în mod independent forma de finalizare a exercițiului («<i>Neçin kaybeler adetlerimiz? Makar ki bu iş için gider çık laf.</i>»»). («<i>Sinkveyn</i>», «<i>Fikir sepedi</i>», «<i>Başlık için prognoz</i>»)	<i>statut social</i> (de exemplu, o discuție despre drepturile și responsabilitățile unei persoane, o conversație despre tradiții, țări ale lumii turcice); Exercițiile interactive de rezolvare a problemelor au ca scop identificarea și rezolvarea unei situații specifice, de exemplu, «<i>Annadın neçin annatmanın baş personajı bölä yaptı..... nicä düşünersiniz o dooru mu yaptı.... ya siz ne yapaceydiniz....., yaşamanın paahlılıkları nesoydur....</i>»	- relatări despre tine, familia ta, prietenii tăi, interesele și planurile tale de viitor, oferirea de informații scurte despre orașul sau satul tău, despre țara ta; - mesaje scurte, descrieri ale unui eveniment sau fenomen (în cadrul temelor studiate); - transmiterea conținutului principal, a ideii principale a ceea ce a fost citit sau auzit, exprimarea atitudinii cuiva față de ceea ce a fost citit sau auzit; - caracterizarea succintă a personajelor.
	Dialog cu caracter de etichetă Dialog - interogare	Dialog-chemare la acțiune	Dialog-schimb de opinii	
	Dialog de grup (prima și a doua fază)	Dialog de grup (a treia fază)	Dialog de grup (a patra fază)	
	Conversație de grup: «Conversație la masa rotundă».	Conversație de grup: interviu, «discuție la masa rotundă», discuție.	Conversație de grup: interviu, «conversație la masa rotundă», discuție, dezbateri.	
	Dialoguri educaționale și critice	Dialoguri teatrale și artistice	Dialoguri educaționale și literare	

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În cadrul cercetării a fost soluționată problema științifică actuală, care a constatat în fundamentarea științifico-teoretică a bazelor psihopedagogice și lingvopedagogice ale formării competenței comunicativ-verbale în limba găgăuză, prin utilizarea *Modelului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogate)* destinat elevilor claselor a V-a – a IX-a.

În urma cercetării realizate au fost formulate următoarele concluzii:

1. Fundamentul conceptual al cercetării este constituit din: cele mai importante teze privind rolul social al limbii în viața societății, interdependența dintre limbă și gândire, limbă și vorbire, esența limbii ca parte a culturii naționale, precum și din cercetări fundamentale din domeniul psihologiei și pedagogiei, lingvopedagogiei, sociolingvisticii, psiholingvisticii și didacticii.
2. Procesul de dezvoltare a deprinderilor și competențelor lingvistice poate avea loc prin două modalități: intuitivă („calea de jos”) și conștientă („calea de sus”). Modalitatea intuitivă presupune, în principal, însușirea limbii materne prin imitarea vorbitorilor nativi și generalizarea acestei experiențe în cadrul interacțiunii educațional-lingvistice. Învățarea conștientă, dimpotrivă, este special organizată, riguros planificată și se realizează în condițiile unei interacțiuni educative dezvoltative între profesor și elevi, în procesul activității și comunicării comune. În contextul actual al mediului lingvistic policultural din UTA Găgăuzia, este esențială valorificarea ambelor direcții.
3. Principiul metodic fundamental al predării limbii găgăuze îl constituie principiul orientării comunicative. Acest principiu vizează toate componentele procesului instructiv-educativ și presupune selecția și organizarea materialului didactic, inclusiv alegerea temelor, a domeniilor și a situațiilor de comunicare, în conformitate cu condițiile stabilite.
4. Cercetarea a permis identificarea următoarelor principii de bază ale dezvoltării activității verbale la lecțiile de limbă găgăuză:
 - *Principiul abordării diferențiate*, care presupune utilizarea unor metode, procedee și exerciții variate, în funcție de etapa instruirii și de particularitățile de vârstă ale elevilor;
 - *Principiul programării instruirii*, care include selecția și structurarea pe clase a materialului lingvistic, repetarea sistematică a activităților didactice și stabilirea succesiunii introducerii conținuturilor;
 - *Principiul diferențierii materialului lingvistic*, ce dezvoltă abordarea diferențiată prin adaptarea instruirii la particularitățile individuale ale elevilor;
 - *Principiul multinivelarității*, conform căruia dezvoltarea vorbirii presupune activitatea la niveluri diferite de complexitate, de la structuri simple la structuri lingvistice complexe ale limbii găgăuze;
 - *Principiul continuității și al progresivității*, care asigură caracterul coerent și consecutiv al procesului de formare a activității verbale, valorificând cunoștințele și competențele dobândite anterior;
 - *Principiul învățării active și dezvoltative*, orientat spre interacțiunea activă a elevilor cu materialul lingvistic, stimulând dezvoltarea și interactivitatea acestora;
 - *Principiul problematizării*, care presupune formularea unor sarcini ce solicită căutarea și soluționarea problemelor, favorizând dezvoltarea gândirii critice și a competențelor lingvistice;

- *Principiul corelării dintre studiul teoriei limbii și formarea vorbirii*, prin integrarea cunoștințelor teoretice cu exerciții și sarcini practice, asigurând însușirea integrală a competențelor lingvistice.
5. Concepția elaborată privind dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză este orientată spre susținerea și îmbunătățirea continuă a limbii găgăuze ca principal mijloc de socializare a tinerei generații a poporului găgăuz, precum și spre crearea condițiilor necesare pentru menținerea și dezvoltarea interacțiunii dintre diferite grupuri etnoculturale.
 6. Concepția se bazează pe abordările comunicativă, tematică, integrată, interactivă, textocentrică și axiologică în procesul de instruire.
 7. La baza concepției stau: abordarea diferențiată și axiologică a instruirii, programarea procesului educațional și utilizarea diverselor tipuri de materiale lingvistice pentru asigurarea însușirii funcțiilor comunicative ale limbii.
 8. În cadrul cercetării a fost elaborat *Modelul de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogate)* destinat elevilor claselor a V-a – a IX-a.
 9. Modelul de dezvoltare a vorbirii se întemeiază pe fundamente psihopedagogice și lingvodidactice ale predării limbii materne, valorificând funcțiile didactice și comunicative ale situației de vorbire și ale dialogului didactic.
 10. Modelul este construit pe baza unităților tematice și a textului artistic, integrând două discipline înrudite – limba maternă și lectura literară – și ținând cont de particularitățile lexicale, morfologice și sintactice ale limbii găgăuze.
 11. Dezvoltarea competențelor comunicative specifice în limba găgăuză se realizează în funcție de particularitățile de vârstă și nivelul de stăpânire a limbii, prin aplicarea unei abordări etapizate, integrate și tematice în ciclul gimnazial al învățământului general.
 12. Tehnologia instruirii etapizate este aleasă ca formă universală de organizare a procesului educațional, asigurând implementarea abordării centrate pe competențe.
 13. Considerând enunțul drept unitatea minimă structural-semantică a comunicării verbale, acesta a fost selectat ca unitate de bază pentru alegerea materialului lingvistic. În conformitate cu modulele curriculare la disciplina „Limba și literatura găgăuză” au fost identificate intențiile comunicative tipice, materialul lingvistic corespunzător și unitățile dialogale adecvate.
 14. Studiarea aspectelor psihopedagogice, metodice și lingvistice ale instruirii vorbirii dialogate a permis evidențierea următoarelor teze fundamentale:
 - a) dialogul reprezintă forma principală a comunicării umane, determinată de necesitatea interacțiunii sociale și a rezolvării problemelor prin intermediul limbii;
 - b) dialogul în limba găgăuză respectă aceleași regularități structurale ca și în alte limbi (replici-stimul, replici-răspuns, unități dialogale etc.), fapt ce permite identificarea tipurilor de dialoguri necesare instruirii gimnaziale;
 - c) limba găgăuză dispune de mijloace lexicale, gramaticale și intonaționale specifice pentru exprimarea intențiilor comunicative.
 15. Introducerea dialogului ca mijloc de formare a competenței comunicative presupune integrarea cunoștințelor lingvistice, a culturii, tradițiilor și valorilor naționale în procesul educațional, precum și dezvoltarea abilităților necesare comunicării eficiente în mediul familial, prietenesc și social cu populație majoritar găgăuză.

16. Pentru stabilirea conținutului instruirii este oportună includerea situațiilor de comunicare apropiate elevilor, având în vedere următoarele domenii: a) domeniul culturii spirituale; b) domeniul serviciilor; c) domeniul socio-politic; d) domeniul producției materiale.
17. Cercetarea evidențiază oportunitatea utilizării rezultatelor în cadrul educației multilingve, valorificând elemente ale modelului elaborat pentru atingerea obiectivelor de integrare, multiculturalism și conservare a limbilor minoritare.
18. Principiul instruirii interdisciplinare are o importanță deosebită pentru extinderea ariei de utilizare a limbii găgăuze și pentru educația multilingvă, facilitând co-studiarea limbii găgăuze și a limbii de stat (româna).
19. Formarea competențelor interdisciplinare la disciplina „Limba și literatura găgăuză” se realizează prin corelarea cu: a) Literatura găgăuză, b) Limba română, c) Istoria, cultura și tradițiile poporului găgăuz, d) Istoria universală, artele plastice, e) Literatura universală, educația moral-spirituală, f) Dezvoltarea personalității și educația civică.

Educația multilingvă contribuie la dezvoltarea abilităților de dialog și la formarea competenței comunicative, extinzând posibilitățile de comunicare în limba găgăuză.

Rezultatele pozitive ale cercetării și validarea practică a modelului elaborat permit formularea următoarelor **recomandări**:

- utilizarea materialelor cercetării în activitatea didactică a profesorilor de limbă și literatură găgăuză;
- valorificarea modelului ca bază conceptuală pentru elaborarea manualelor și ghidurilor didactice;
- integrarea rezultatelor în proiecte de promovare a limbii găgăuze în context multilingv;
- utilizarea materialelor în formarea inițială și continuă a cadrelor didactice;
- valorificarea anexelor cercetării în elaborarea materialelor didactice pentru clasele a V-a – a IX-a.

În perspectivă, modelul propus poate deveni parte integrantă a metodicii predării limbii găgăuze în ciclul gimnazial, fundamentată pe abordările competențială și comunicativă, orientată spre conservarea și dezvoltarea culturii naționale și a limbii materne ca instrumente esențiale ale socializării tinerei generații.

Perspectivile cercetării vizează dezvoltarea abilităților de audiere, citire și scriere în limba găgăuză, extinderea competențelor comunicative în contexte variate și formarea valorilor prin intermediul limbii găgăuze.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. CALLO, T. *Educație comunicării verbale* Chișinău: Litera 2003. p.61-69.
2. CAZACU, T., *Metodologia formării competenței de comunicare a elevilor din instituțiile cu predare în limbile minorităților naționale Clasa I Ghid pentru profesorii de limba română* Chișinău. 2019.
3. *Dulce grai Manual de limba și literatura română pentru clasa a IX-a a școlii alolingve/* Tamara Cazacu; Iulia Maevschi, Galina Stahi. Chișinău: Prut Internațional, 2000 280 p.
4. GORAȘ-POSTICĂ, V. *Formarea competențelor prin intermediul metodelor interactive de predare-învățare-evaluare. În: Formare de competențe prin strategii didactice interactive.* Chișinău: CE PRO Didactica, 2008. 204 p. ISBN 978-9975-9763-4-3.
5. GUȚU, VI. *Model psihopedagogic de proiectare a competențelor pentru disciplina școlară.* In: *Revista Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională, 2014, nr. 4(86), pp.5-10. ISSN 1810-6455.
6. POPOVICI, A. *Ascultăm și vorbim românește: Ghidul profesorului /* Angela Popovici. – Chișinău: Garomont-Studio, 2022. 82 p. ISBN 978-9975-162-27-2.
7. *Strategia de dezvoltare „Educația 2030” și a Programului de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025.* HG114/2023 din 07.03.2023.
8. SURUCEANU, M, *Comunicarea și limbajul elevilor –componente ale educației lingvistice* Chișinău: CEP USM, 2014.

În limba găgăuză:

9. *Gagauzça-rusça üürenmāk tematika sözlüü – Учебный гагаузско-русский тематический словарь/* S.Z. Kosa, İ.D. Bankova. Komrat: НИЦ Гагаузии им М.В. Маруневич, 2017, 264 p.
10. *Gagauz dili hem literatura: Curriculum național: Clasele 5-9: Curriculum disciplinar: Ghid de implementare/ Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republica Moldova: coordonatorii: Angela Cutasevici, V. Crudu, A. Nikitcenko; grupul de lucru: A. Stoletneaia (coordonator). Chișinău: Lyceum (F.E.P “Tipografia Centrală”, 2020. 100 p.*

În limba rusă:

11. АЙДАРОВА, С.Х. *Дидактические условия дифференциации упражнений в процессе обучения русскоязычных учащихся татарскому языку:* Автореф. дис. канд. пед. наук. – Казань, 2001. 21 с.
12. БАБОГЛО, И.И. *Связь слов в словосочетаниях и предложениях гагаузского языка. Методика преподавания 13.00.02 - методика преподавания родного языка.* Автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва 1994.
13. БРАГИНА, Л.Ф. *О системе упражнений в процессе обучения диалогической речи на средней ступени обучения.* ИЯШ, 2012. №5.
14. ГЕЗ, Н.И. и др. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе.* Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Миролубов А.А. и др. Учебник. М.: Высш. школа, 1982-373 с.
15. ГУЦУ, В.И. *Компетентностный подход в системе высшего образования: традиции и инновации.* Materiale Conferinței Științifice Internaționale/ 22-23 octombrie, 2009. Modernizarea standartelor și curricula educaționale – deschidere spre o personalitate integrată. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2009, p.26-31.

16. ДРОЗД, Г.Д., КУРТЕВА, О.В. *Формирование коммуникативной компетенции младших школьников в процессе усвоения русского языка на интегрированной основе в республике Молдова*. Славянская педагогическая культура, 2010, №9, с.176-180.
17. ЖЕКОВА, Н.Н. *Об учете взаимодействия языков в преподавании русского языка в школах с гагаузским составом учащихся // Тезисы докладов к конференции молодых ученых НИИ ПРЯНИШ АПН СССР*. - М.: АПН СССР, 1988.- - С. 33-34.
18. КАЗАКОВА, М.А., ВЕТЛУГИНА, Н.О. *Основные психологические аспекты обучения диалогической речи*. Молодой ученый. 2015, №10.5. с.12-13. URL <https://moluch.ru/archive/90/18039/> [дата обращения: 30.12.2019].
19. КАРАНФИЛ, Г. *Бытовая лексика гагаузского языка (названия одежды и обуви)/* Гюллю Каранфил. - Комрат, 2009. - 175с. (Загл. обл.: Гагаузская лексикология. Кн.1).
20. КОЛЦА, Е.К. Морфологическая адаптация славянских и молдавских заимствований в гагаузской языковой среде. Лимба ши литература молдовеняскэ. 1966. № 3. С. 36- 43.
21. МАГЕЦКАЯ Е.И. Учебно-речевые ситуации в обучении иностранным языкам // Иностр. языки в shk. 1974.№6. с.49.
22. МИЛЬРУД, Р.П. *Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам*. Р.П. Мильруд, И.Р. Максимова. Иностранные языки в школе. 2000. № 4. с.9-16; № 5. с.17-22.
23. МОШКОВ, В.А. *Наречия бессарабских гагаузов. Образцы народной литературы тюркских племен*, изд. В.Радловым. Ч.Х. СПб., 190.
24. ОВСЯНИК, В.В. Об использовании понятий «социальная речь» и «принятие роли другого» при описании процессов общения в речевой коммуникации. Труды ВИИЯ. 1972. № 8. с.22.
25. *Основы национального куррикулума*. Vl. Guțu, trad. din lb. rom. M.Oseredciuc, Proiectul «Educația de calitate în mediul rural în Moldova», Chișinău: Î.E.P. Știința, 2007.
26. ПАССОВ, Е.И. *Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранных языков*. Москва: Просвещение, 1985. 208 с.
27. ПИАЖЕ Ж. *Схемы действия и усвоение языка*. Семиотика. Москва, 1983. с.133-136.
28. ПОКРОВСКАЯ, Л.А. *Синтаксис гагаузского языка в сравнительном освещении*. Москва: Наука, 1978. с.188.
29. *Проблемы преподавания языков в школах с контингентом учащихся национальных меньшинств: Анализ потребностей/* Образовательный Центр PRO DIDACTICA; сост.: Лилиана Николаеску-Онофрей (коорд.), Юлия Капрош, Тамара Казаку [и др.]; пер.: Елена Карталяну, Георги Барбаров. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2009 (F. E.-P. "Tipografia Centrală"). 92 p.
30. СЫРФ, В.И. *Классификация сюжетов гагаузской народной бытовой сказки*. ЕИМИ, Т. VI. Кишинэу, 2006. с.123-128.
31. ЯНИОГЛО, М.А. *Полиэтническая образовательная среда как фактор формирования межкультурной компетентности*. Международная научно-практическая конференция, посвященная дню славянской письменности "Функционирование славянских и других языков и литератур в контексте языковой ситуации в РМ", 19 мая 2023 г., Комрат: Б. и., 2023.
32. ЯЯЕВА, Н.М. *Развитие диалогической речи учащихся пятых классов в процессе обучения крымскотатарскому языку: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 Теория и методика обучения (крымскотатарский язык)*. Н.М. Яяева. Комрат, 2012. 202 с.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI

2. Articole în reviste științifice

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei)

- **КОЧАНЖИ, Н.** Методы и приемы обучения диалогической речи на уроках гагаузского языка и литературы в образовательных учреждениях региона/ато Гагаузии. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2020, nr. 5(135), pp. 98-104. ISSN 1857-2103. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3967116>
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/16.%20p.98-104.pdf.
- **КОЧАНЖИ, Н.** О некоторых элементах системы подготовительных и речевых упражнений по формированию навыков диалогического общения учащихся гимназического звена в регионе с компактным проживанием гагаузов. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2020, nr. 9(139), pp. 101-108. ISSN 1857-2103. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4277410>
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/16.%20p.%20101-108.pdf
- **COCEANJI, N.** Particularitățile structurale (fonetice, lexicale, morfologice, sintactice) ale vorbirii dialogate în limba găgăuză. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*, 2024, nr. 1-2(143-144), pp. 61-63. ISSN 1810-6455. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11065643>.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/61-63_42.pdf
- **COCEANJI, N.** Speech exercises for forming specific communicative competences in context of developing dialogical speech in gagauz language. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2024, nr. 5(175), pp. 47-51. ISSN 1857-2103. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum5\(175\)2024_06](https://doi.org/10.59295/sum5(175)2024_06)
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/47-51_72.pdf
- **COCEANJI, N., REPIDA, T.** Modeling speech development in gagauz language (dialogical speech level) in gymnasium cycle students. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2024, nr. 5(175), pp. 52-56. ISSN 1857-2103. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum5\(175\)2024_07](https://doi.org/10.59295/sum5(175)2024_07)
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/52-56_64.pdf

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

3.1. în lucrările manifestărilor științifice internaționale (peste hotare)

- **КОЧАНЖИ Н.** Формирование коммуникативной компетенции учащихся на гагаузском языке посредством обучения диалогу. In: International Symposium On Literature, Culture And Language Van Yüzüncü Yıl University, May 26-28, 2022 Van, Turkey Proceedings Book, May 2022, p. 435., ISBN 978-625-8323-26-9.
https://www.izdas.org/files/ugd/614b1f_638f9cc5f8074a2d84a6b9c032bc49d5.pdf
- **КОЧАНЖИ Н.** Коммуникативные упражнения для формирования специфических коммуникативных компетенций на гагаузском языке у учащихся гимназического звена общего образования. International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies Dedicated to the 100th Anniversary of "Georgian Technical University - GTU" June 24-26, 2022. Tbilisi, Georgia (Proceedings Book), June 2022, p. 1078.
https://www.sciencegeorgia.com/files/ugd/614b1f_556298e355a04439b91d75f49ab13d3c.pdf
- **КОЧАНЖИ Н.** Внедрение элементов мультилингвального образования в сельской гимназии, с учетом полиэтничности региона. 8th International Zeugma Conference On Scientific Research, July 15-17, 2022. Gaziantep, Turkey July 2022, p. 333 (Abstract Book): <https://en.zeugmakongresi.org/books>; p. 637 (Proceedings Book): <https://en.zeugmakongresi.org/books>

3.2. în lucrările manifestărilor științifice internaționale (Republica Moldova)

- **БАНКОВА, И., КОЧАНЖИ, Н.** Реализация интегрированного подхода на уроках гагаузского языка и литературы в гимназическом звене общего образования. In: *Știință, educație, cultură*, 15 februarie 2020, Comrat, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Comrat, 2020, Vol.3, pp. 182-187. ISBN 978-9975-83-093-5.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/182-187_10.pdf

- **КОЧАНЖИ, Н.** Концептуальные основы обучения диалогической речи на гагаузском языке учащихся гимназического звена. In: *Știință, educație, cultură*, 12 februarie 2021, Comrat. Comrat, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Comrat, 2021, Vol.2, pp. 82-87. ISBN 978-9975-3496-3-5; 978-9975-3496-1-1.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/82-87_18.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Внедрение элементов мультилингвального образования в сельской гимназии, с учетом полиэтничности региона. In: *Știință, educație, cultură*, Ed. 2022, 11 februarie 2022, Comrat. Comrat, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Comrat, 2022, Vol.2, pp. 151-156. ISBN 978-9975-83-176-5; 978-9975-83-178-9.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-151-156_0.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Система упражнений для обучения диалогической речи на гагаузском языке в 5-9 классах. In: *Știință, educație, cultură*, Ed. 2023, 13 februarie 2023, Comrat. Comrat: Universitatea de Stat din Comrat, 2023, Vol. 2, pp. 467-474. ISBN 978-9975-83-254-0. 978-9975-83-256-4.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/467-474_compressed.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Коммуникативный подход в обучении гагаузскому языку и литературе в рамках обновления содержания курикулума в 1-4 классах. In: *Știință, educație, cultură*, Ed. 2023, 13 februarie 2023, Comrat. Comrat: Universitatea de Stat din Comrat, 2023, Vol. 2, pp. 514-518. ISBN 978-9975-83-254-0. 978-9975-83-256-4.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/514-518_1.pdf
- **COCEANJI, N.** Implementation of a competence-based approach in the formation of communicational competence in the gagauz language of students of the gymnasium cycle. In: *Education for Peace and Sustainable Development*, Ed. Ediția 6, 9-10 octombrie 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2023, Ediția 6-a, p. 97. ISBN 978-9975-62-593-7.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/97-97_44.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Моделирование развития речи учащихся 5-9 классов на гагаузском языке (уровень диалогической речи). In: *Găgăuzia: limbă, istorie, cultură.: Consacrată celei de-a 50-a aniversări a „Dicționarului găgăuz-rus-moldovenesc”*, 1 decembrie 2023, Chișinău. Chișinău: A&V Poligraf, 2024, pp. 260-269. ISBN 978-9975-83-288-5.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/260-269_4.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Web-сайт как средство создания инновационного имиджа сельской гимназии. In: *Адаптация образовательных систем к вызовам современности: стратегии и пути развития*, Ed. Ediția a 4-a, 5-6 decembrie 2023, Comrat. Comrat: Print-Caro, 2023, Ediția a 4-a, pp. 47-52. ISBN 978-9975-180-32-0.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/47-52_57.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Моделирование практики внедрения многоязычного образования. In: *Адаптация образовательных систем к вызовам современности: стратегии и пути развития*, Ed. Ediția a 4-a, 5-6 decembrie 2023, Comrat. Comrat: Print-Caro, 2023, Ediția a 4-a, pp. 107-113. ISBN 978-9975-180-32-0.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/107-113_44.pdf

3.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională (Republica Moldova)

- **КОЧАНЖИ, Н.** Üretim urunda gagauz dilin paaliliini urgulamak hem evlatlarda onu oluşturmak. In: *30 лет АТО Гагаузия (Гагауз Ери): история, культура, дипломатия*, 17-18 decembrie 2024, Comrat. Gagauzia: НИЦ Гагаузии, 2025, pp. 9-17. ISBN (pdf) 978-5-86654-398-4.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9-17_20.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Элементы многоязычного обучения в свете реализации региональных инициатив. In: *30 лет АТО Гагаузия (Гагауз Ери): история, культура, дипломатия*, 17-18 decembrie 2024, Comrat. Gagauzia: НИЦ Гагаузии, 2025, pp. 211-225. ISBN (pdf) 978-5-86654-398-4.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/211-225.pdf

3.4. în lucrările conferințelor științifice naționale (Republica Moldova)

- **КОЧАНЖИ, Н.** Учебный диалог как способ формирования коммуникативной компетенции учащихся на уроках гагаузского языка и литературы. In: *Metodologii contemporane de cercetare și evaluare, : Științe Sociale și ale Educației*, 22-23 aprilie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2021, pp. 65-70. ISBN 978-9975-159-16-6.. ISBN (pdf) 978-9975-159-18-0.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/65-70_29.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Перспективные направления применения гагаузского языка в системе общего образования АТО Гагаузии. In: *Dialog millet dili için hem onun rolü kultura, üüretim hem incä zanaat ilerlemesindä*, 1 ianuarie 2023, Comrat. Comrat, Republica Moldova: Научно-исследовательский центр Гагаузии, 2023, pp. 43-49. ISBN (pdf) 978-9975-3616-1-3.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/43-49_24.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Коммуникативные упражнения для формирования специфических коммуникативных компетенций на гагаузском языке у учащихся гимназического звена общего образования. In: *Dialog millet dili için hem onun rolü kultura, üüretim hem incä zanaat ilerlemesindä*, 1 ianuarie 2023, Comrat. Comrat, Republica Moldova: Научно-исследовательский центр Гагаузии, 2023, pp. 50-59. ISBN (pdf) 978-9975-3616-1-3.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/50-59_10.pdf

4. Teze în culegeri științifice

4.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

- **КОЧАНЖИ, Н.** Материалы из педагогического опыта преподавателей гагаузского языка и литературы по обучению учащихся диалогической речи. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe sociale*, 10-11 noiembrie 2020, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2020, R, SS, pp. 206-209. ISBN 978-9975-152-54-9.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/206-209_17.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Результаты проведения констатирующего эксперимента по выявлению уровня сформированности диалогической речи на гагаузском языке у учащихся гагаузской национальности в общеобразовательных учреждениях АТО Гагаузии. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe sociale*, 10-11 noiembrie 2021, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2021, SS, pp. 176-178. ISBN 978-9975-158-55-8.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/176-178_16.pdf
- **КОЧАНЖИ, Н.** Учебный диалог как способ формирования коммуникативной компетенции учащихся на уроках гагаузского языка и литературы. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe umanistice. Științe sociale*, 10-11 noiembrie 2022, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, SU, SS, pp. 72-74. ISBN 978-9975-62-470-1.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/72-74_31.pdf

5. Alte lucrări și realizări specifice diferitor domenii științifice

(recomandate spre editare/ aprobate de o instituție abilitată în domeniu)

- **КОЧАНЖИ, Н.** *Школа села Гайдар. Страницы истории.* Кишинэу: Б.и., 2021, IS FEP Tipografia Centrala, 204 p. ISBN 978-9975-47-208-1.
- **КОЧАНЖИ, Н.** *Формирование коммуникативных компетенций у учащихся посредством диалога на уроках гагаузского языка и литературы (в гимназическом звене) методические рекомендации для учителя.* Координатор: Константинова Ирина Анатольевна; Gagauziya M.V. Maruneviç adına Bilim-aaraştırma merkezi. Комрат: Б.и, 2023, Print-Caro, 148 стр.

АННОТАЦИЯ

Кочанжи Надежда, «Психолого-педагогические основы развития речи на гагаузском языке учащихся V-х – IX-х классов», диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, Кишинев, 2026

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, список литературы (250 источников), 14 приложений, 143 страница основного текста, 10 таблиц, 20 фигур. По материалам диссертации опубликовано 24 работы, в том числе: 5 статей в научных журналах, аккредитованных ANACEC; 17 научных статей в сборниках материалов национальных и международных научно-практических конференций; 2 учебно-методические и другие работы.

Ключевые слова: модель развития речи, диалог, гагаузский язык, речевая ситуация, компетенции, компетентностный подход в образовании, речь, речевая деятельность, речевое общение, коммуникативно-речевая компетенция, текст, учебный диалог, интерактивные упражнения.

Область исследования: процесс обучения и развития речи на гагаузском языке у учащихся V-х – IX-х классов на дисциплине «Гагаузский язык и литература»

Цель исследования: обоснование психолого-педагогических основ и разработка концепции развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи) учащихся V-х – IX-х классов.

Задачи исследования: Изучить психолого-педагогическую, лингводидактическую и методическую литературу по проблеме исследования, обосновать лингводидактические предпосылки развития речи. Проанализировать состояние обучения гагаузскому языку: анализ куррикулума, учебников, педагогического опыта, определить условия социальной среды. Разработать концепцию развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи) учащихся V-х – IX-х классов, создать модель развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи), экспериментально её апробировать.

Научная новизна и оригинальность исследования состоит в: отборе и систематизации необходимого теоретического материала в области психологии, психолингвистики, педагогики, лингводидактики о коммуникативно-компетентностном подходе к процессу изучения гагаузского языка на современном этапе; разработке концепции развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи) учащихся гимназического цикла общего образования; разработке теоретико-методической модели развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи), формирующей у учащихся V-х – IX-х классов коммуникативно-речевую компетенцию.

Актуальная научная проблема высокой значимости, решенная в исследовании, состоит в обосновании концептуальных психолого-педагогических положений и разработке модели развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи) в целях формирования коммуникативно-речевой компетенции учащихся гимназического цикла общего образования средствами учебной дисциплины «Гагаузский язык и литература».

Теоретическая значимость исследования: Научно-теоретическое обоснование психологических, психолингвистических, лингводидактических компонентов, соотносимых со структурным представлением о речевом общении, позволяют разработать концепцию развития речи на гагаузском языке и являются методологической основой построения модели развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи), выделение и определение, как базовые: компетентностный, тематический, текстоцентрированный, интерактивный, интегрированный и ценностный подходы, и принципы: коммуникативный, дифференциации, многоуровневости, непрерывности и преемственности деятельности, принцип взаимосвязи между изучением теории языка и овладением речью.

Практическая значимость исследования заключается в том, что предлагается экспериментально проверенная модель развития речи на гагаузском языке (уровень диалогической речи) у учащихся V-х – IX-х классов: специально разработанный комплекс упражнений, естественные, учебные диалоги, речевые модели и ситуации. Материалы исследования могут быть использованы преподавателями гагаузского языка и литературы, учителями начальных классов на уроках «Гагаузского языка и литературы», на дисциплинах, включенных в мультилингвальное обучение и во вне урочной деятельности (кружках, переменах, внеклассных мероприятиях).

Внедрение научных результатов было реализовано на базе ПУ гимназии им Фёдора Ангели с. Гайдар, гимназий и лицеев АТО Гагаузии, при проведении педагогического эксперимента, а также на курсах повышения квалификации преподавателей гагаузского языка.

ADNOTARE

Coceangi Nadejda, "Bazele psihologice și pedagogice pentru dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză a elevilor claselor a V-a – a IX-a", teză de doctorat în științe ale educației, Chișinău, 2026

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, lista bibliografiei (250 de surse), 14 anexe, 143 de pagini de text principal, 10 tabele, 20 de figuri. Publicații pe tema cercetării. În baza materialelor tezei de doctorat au fost publicate 24 de lucrări, inclusiv: 5 articole în reviste științifice acreditate de ANACEC; 17 articole științifice în culegeri de materiale ale conferințelor științifico-practice naționale și internaționale; 2 lucrări didactico-metodice.

Cuvinte-cheie: model de dezvoltare a vorbirii, dialog, limba găgăuză, situație de vorbire, competențe, abordare bazată pe competențe în educație, vorbire, activitate de vorbire, comunicare prin vorbire, competență de vorbire comunicativă, text, dialog educațional, exerciții interactive.

Domeniul de cercetare: dezvoltarea vorbirii în limba găgăuză pentru elevii din clasele a V-a – a IX-a prin disciplina „Limba și literatura găgăuză”

Scopul studiului: fundamentarea fundamentelor psihologice și pedagogice și elaborarea conceptului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) a elevilor din clasele a V-a – a IX-a.

Obiectivele cercetării: Studiarea literaturii psihologice, pedagogice, linguodidactice și metodologice privind problematica cercetării, fundamentarea premiselor linguodidactice pentru dezvoltarea vorbirii. Analizarea stării de predare a limbii găgăuze: analiza curriculumului, manualele, experiența didactică, determinați condițiile mediului social. Pentru a dezvolta un concept de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivel de vorbire dialogică) pentru elevii din clasele a V-a – a IX-a, crearea unui model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivel de vorbire dialogică) și testarea lui experimentală.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în: selectarea și sistematizarea materialului teoretic necesar în domeniul psihologiei, psiholingvisticii, pedagogiei, lingvisticii privind abordarea comunicativ-competenței în procesul de învățare a limbii găgăuze la etapa actuală; elaborarea conceptului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) a elevilor din ciclul gimnazial al învățământului general; elaborarea modelului teoretico-metodologic de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice), formarea competenței comunicativ-vorbitoare la elevii claselor a V-a – a IX-a.

Problema științifică actuală de mare importanță, soluționată în cadrul studiului, constă în fundamentarea prevederilor conceptuale psihologice și pedagogice și elaborarea unui model de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) în vederea formării competenței comunicativ-vorbitoare a elevilor din ciclul gimnazial al învățământului general prin intermediul disciplinei școlare „Limba și literatura găgăuză”.

Semnificația teoretică a cercetării: Fundamentarea științifică și teoretică a componentelor psihologice, psiholingvistice, lingvisticodidactice, corelate cu conceptul structural al comunicării prin vorbire, permit elaborarea conceptului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză și constituie baza metodologică pentru construirea modelului de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice), pentru a identifica și defini ca fiind de bază: abordări de competență, tematice, centrate pe text, interactive, integrate, și de principiu: abordări comunicative, interactive și integrate.

Semnificația practică a studiului constă în faptul că oferă un model testat experimental de dezvoltare a vorbirii în limba găgăuză (nivelul vorbirii dialogice) la elevii claselor a V-a – a IX-a: un set de exerciții special concepute, dialoguri naturale, educaționale, modele și situații de vorbire. Materialele de cercetare pot fi utilizate de către profesorii de limba și literatura găgăuză, profesorii din învățământul primar la lecțiile de „Limba și literatura găgăuză”, la disciplinele incluse în educația multilingvă și în activitățile extracurriculare (cercuri, pauze, activități extrașcolare).

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată pe baza IP gimnaziului Fiodor Angheli s. Gaidar, gimnaziile și liceele UAT Găgăuzia, în cadrul unui experiment pedagogic, precum și în cursurile de perfecționare a profesorilor de limba găgăuză.

ANNOTATION

Cocceanji Nadejda, "Psychological and pedagogical bases of speech development in the gagauz language of students of grades V – IX", Doctor of Pedagogical Sciences, Chisinau, 2026

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, list of literature (250 sources), 14 appendices, 143 pages of main text, 10 tables, 20 figures. Based on the dissertation materials, 24 works have been published, including: 5 articles in scientific journals accredited by ANACEC; 17 scientific articles in the proceedings of national and international scientific and practical conferences and 2 teaching and methodological works.

Key words: model of speech development, dialogue, Gagauz language, speech situation, competencies, competency-based approach in education, speech, speech activity, speech communication, communicative speech competence, text, educational dialogue, interactive exercises.

Field of research: development of speech in the Gagauz language for students in grades V – IX using the discipline "Gagauz language and literature"

Purpose of the study: substantiation of psychological and pedagogical foundations and elaboration of the concept of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech) of pupils of V – IX grades.

Research objectives: Study psychological, pedagogical, linguodidactic and methodological literature on the research problem, substantiate the linguodidactic prerequisites for speech development. Analyze the state of teaching the Gagauz language: analysis of the curriculum, textbooks, teaching experience, determine the conditions of the social environment. To develop a concept for the development of speech in the Gagauz language (level of dialogic speech) of pupils of V – IX grades, create a model of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech), and test it experimentally.

Scientific novelty and originality of the research consists in: selection and systematization of the necessary theoretical material in the field of psychology, psycholinguistics, pedagogy, linguodidactics on the communicative-competence approach to the process of learning the Gagauz language at the present stage; elaboration of the concept of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech) of pupils of the gymnasium cycle of general education; development of the theoretical and methodological model of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech), forming communicative and speech competence in pupils of 5-9 grades.

The actual scientific problem of high importance, solved in the study, consists in the substantiation of conceptual psychological and pedagogical provisions and the development of a model of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech) in order to form communicative-speech competence of students of the gymnasium cycle of general education by means of the academic discipline "Gagauz language and literature".

Theoretical significance of the research: Scientific and theoretical substantiation of psychological, psycholinguistic, linguodidactic components, correlated with the structural concept of speech communication, allow to develop the concept of speech development in the Gagauz language and are the methodological basis for building a model of speech development in the Gagauz language (level of dialogic speech), to identify and define as basic: competence, thematic, text-centered, interactive, integrated approaches, and principles: communicative, interactive and integrated approaches.

The practical significance of the study lies in the fact that it offers an experimentally tested model of speech development in the Gagauz language (dialogic speech level) in pupils of grades V – IX: a specially designed set of exercises, natural, educational dialogues, speech models and situations. The research materials can be used by teachers of the Gagauz language and literature, elementary school teachers at the lessons of "Gagauz language and literature", at disciplines included in multilingual education and in extracurricular activities (circles, breaks, extracurricular activities).

The implementation of scientific results was carried out on the basis of the PU gymnasium named after Fyodor Angeli s. Gaidar, gymnasiums and lyceums of the ATU of Gagauzia, during a pedagogical experiment, as well as in advanced training courses for teachers of the Gagauz language.

COCEANJI NADEJDA

**BAZELE PSIHOLOGICE ȘI PEDAGOGICE ALE
DEZVOLTĂRII VORBIRII ÎN LIMBA GĂGĂUZĂ ALE
ELEVILOR CLASELOR a V-a – a IX-a**

SPECIALITATEA 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației

Aprobat spre tipar: 06.01.2026
Formatul hârtiei 60×84 1/16
Hârtie offset. Tipar offset.

Tiraj: 50 exemplare
Coli de tipar: 2,1
Comanda nr.: 159/2026

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
Str. A. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009